

ILLFA 4

DECEMBER 2011 / 2012

INFORMAČNÉ LISTY FAKULTY ARCHITEKTÚRY STU V BRATISLAVE

NOVOROČNÝ VIDEOPOZDRAV DEKANKY

http://www.fa.stuba.sk/sk/dianie-na-fakulte/aktuality/pf2013.html?page_id=31

Z pléna

O ŠPIČKOVEJ OBČIANSKEJ VYBAVENOSTI BRATISLAVY

Mnohé z príspevkov, ktoré boli prijaté na publikovanie v zborníku konferencie uvádzajú konkrétne príklady možných riešení práve v podobe výstupov z ateliérovej tvorby študentov v rôznych ročníkoch štúdia. Vedecký výbor konferencie, do ktorého boli nominovaní nielen obaja ponovembroví hlavní architekti Bratislavy, ale aj významní odborníci, pôsobiaci v tejto oblasti v Nemecku, Rakúsku, ČR a u nás, v zložení: Prof. Ing. arch. Štefan Šlachta, PhD. (Sk), Prof. Ing. arch. Jiljí Šindlar, CSc. (Cz), Prof. Ing. arch. Peter Gál, PhD. (Sk), Doc. Ing. arch. Jana Gregorová, PhD. (Sk), Doc. Ing. arch. Vladimír Šimkovič, PhD. (Sk), Ing. arch. Ingrid Korad, hlavná architektka – zástupca Magistrátu hlavného mesta Bratislavy (Sk), Dipl. – Ing. Peter Gero Architekt (BRD), Arch. Dipl. Ing. Stanislaus Dukat Architekt ZT GmbH (A), Ing. arch. Lubomír Klaučo, AUREX, spol. s.r.o. (Sk), Ing. arch. Pavol Mrázek, MARSET s.r.o. (Sk), vybral z množstva prihlásených príspevkov to najreprezentatívnejšie, čo mohlo v oblasti prípravy špičkových zariadení občianskej vybavenosti metropoly zaznieť. Konferenciu úvodným slovom otvorila dekanka FA STU doc. Ing. arch. Ľubica Vitková, PhD., ktorá vyzdvihla miesto Bratislavy ako tvorivého laboratória pre fakultu a jej vedeckú a pedagogickú činnosť. Doc. Ing. arch. Vladimír Šimkovič, PhD. vo vstupnej úvahe rozvinul myšlienku, ako vo vývoji mesta jednotlivé politické zmeny vždy priniesli určitý ideál, predstavu mesta a jeho reprezentácií o sebe, čím by ako mesto „chcelo byť“. Reflektovali tak svoje politické predstavy o meste aj v jeho významných verejných budovách a stavbách, ktoré sa do obrazu mesta v očiach jeho obyvateľov a návštevníkov zapísali významným spôsobom. V období prudkého rastu

Na pôde Fakulty architektúry STU v Bratislave sa na jeseň 2012 konalo viacero akcií, súvisiacich s budúcnosťou hlavného mesta SR Bratislavy, významným podujatím bola na FA STU vedecká konferencia prebiehajúca 17.10.2012 pod názvom „ŠOVBA 2012_Špičková občianska vybavenosť Bratislavy – problémy a perspektívy európskej metropoly“. Konferencia s medzinárodnou účasťou a s účasťou zástupcov Magistrátu hlavného mesta SR bola zameraná na vybrané urbanisticko-architektonické problémy mesta v kontexte s európskymi trendmi, s ambíciou poukázať na priority v rozvoji hlavného mesta SR v oblasti reprezentatívnych verejných budov a špičkovej občianskej vybavenosti. Konferencia nastolila úvahy a diskusiu o jedinečnosti, charakteristických stránkach a potenciáloch, ktoré je potrebné rozvinúť a umocniť novými verejnými zariadeniami. Súčasťou konferencie bola aj výstava „študenti FA STU pre Bratislavu“, orientovaná na riešenie problémov, budúcnosť európskej metropoly formou zapojenia myslenia mladej generácie, predovšetkým prostredníctvom riešenia zadaní ateliérových prác študentmi FA STU. Výstava prezentovala vyše 50 študentských prác s tematikou hlavného mesta – výber z prác za posledných 2 rokov.

v socialistickej etape a v komerčne orientovanej výstavbe súčasnosti sa problém verejných stavieb nedoceňoval, čo vedie k malej identifikácii obyvateľov a návštevníkov s mestom. Bratislava sa prezentuje ako mladé hlavné mesto – je však zrejmé, že tu chýba to, čo už dlhšie malo byť a nie je. Hlavná architektka mesta, Ing. arch. Ingrid Korad sa vo svojej prednáške s názvom „Podnikavé, kultúrne a sociálne mesto – Bratislava 21. storočia“ zamerala na možnosti, ktoré hlavné mesto má v rámci naplnenia 39 kritérií v 10 kľúčových kategóriách pri hodnotení miest s najlepšou kvalitou života. Zásadnou je samozrejme, otázka pocitu obyvateľov a ich pozitívneho vzťahu k mestu, prejavujúcom sa v snahe v tomto meste žiť, pracovať, tráviť voľný čas. Nedostatky v celej škále od politického, sociálneho prostredia až po bývanie sú zdrojom istého kultúrneho pesimizmu v Bratislave a to nielen v názoroch obyvateľov, ale aj potenciálnych investorov a mladých ľudí, hľadajúcich svoju budúcnosť v ňom. Bratislava nepoužíva dostatočne svoje potenciály a možnosti, možno práve preto, že si nedokáže postaviť pred seba skutočné vízie, jasné predstavy o vzdialenejšej budúcnosti. Práve tie by mohli oveľa lepšie podporiť identitu mesta, aj v pribudnutí významných budov, podporujúcich jeho znakovosť, čitateľnosť, jeho DNA.

doc. Jana Gregorová a doc. Vladimír Šimkovič

zľava doc. Ing. arch. Vladimír Šimkovič, dekanka FA STU doc. Ing. arch. Ľubica Vitková a hlavná architektka Bratislavy Ing. arch. Ingrid Korad

Prednáška arch. Petra Gera

INFORMAČNÉ LISTY FAKULTY ARCHITEKTÚRY STU V BRATISLAVE # 4

V popredí doc. Mária Samová, prof. Pavel Gregor a arch. Danica Končėková

V rámci diskusného fóra konferencie odzneli mimoriadne prínosné podnety predovšetkým v oblasti perspektívneho využitia výstupov skúmania problematiky občianskej vybavenosti v hlavnom meste. Pre zaujímavosť uvádzame niektoré z nich:

Za oddelenie magistrátu, ktoré sa venuje územnému plánu, Ing. arch. Eva Balážová prezentovala skúsenosti s jeho spracovávaním a naplňaním. Za značné negatívum súčasného stavu považuje aj absenciu prognóz a vízií v rozvoji mesta predovšetkým v riešení spolupráce s okolím, susednými obcami a ich rozvojom.

Pre úspešné naplnenie cieľov takejto spolupráce by mali byť predovšetkým reálne a potrebné zadania a oponenti z mesta. Na otázku o kompetenciách hlavného architekta sa vyjadrila Ing. arch. Konrad a vyjadrila názor, že názov funkcie samotnej nie je rozhodujúci. Dôležité sú však ciele a nástroje, ktoré majú k dispozícii. Prognóza (plán rozvoja mesta) je napr. vo Viedni nad územným plánom. Na určenie ďalších vízií sa plánovacie oddelenia mesta spojili s univerzitou, a riešia ich formou otvorených procesov, aby mohli do rozvoja viac zapojiť investorov.

Opäť z pléna

Dipl. Ing. architekt Peter Gero upozornil na špecifikum Bratislavy, kde absentuje intenzívnejší interdisciplinárny prístup k riešeniu projektov. Prejavuje sa to tým, že projekty sa riešia veľmi izolovane. Je potrebné vytvoriť platformu, kde jednotlivé disciplíny plánujú spolu, čiže vytvorí istú kultúru projektových skupín. V Bratislave sa takéto možnosti budovať na zažitých urbanistických schémach postupne zlikvidovali, asi práve preto, na Slovensku, na rozdiel od nemeckých miest, nefunguje občianska spoločnosť. Stratila sa zodpovednosť za spoločné.

Docent Šimkovič podporil ideu komplexnosti prístupu k riešeniu úloh v Bratislave, a to reflektovaním v troch rovinách: typologickej, priestorovo-kompozičnej a identickej. Je potrebné, aby zadania prác pre študentov mali vopred definovaný istý zámer.

Problematiku konkrétnych zadaní, podľa architektky Konrad, komplikuje aj absencia podkladov, resp. pracovníkov, ktorí by ich mali pre študentov pripraviť.

Snahu o riešenie problémov hlavného mesta dokladuje podľa dekanu fakulty, doc. Vitkovej, aj zadávanie tém z problematických oblastí metro-poly v urbanistických ateliéroch, kde ide najčastejšie o komplexný prístup k širšej problematike (napr. brownfields, mesto a rieka a p.). Značne komplexný potenciál fakulty je k dispozícii, treba ho len využiť.

Doc. Gregorová doplnila možnosti spracovania jednotlivých tém aj orientáciou nie len na konkrétne zadanie ako architektonické vyjadrenie požiadavky súčasného územného plánu, ale aj ako skúmanie istej problematiky v meste a na nevyhnutnosť reagovať na identitu riešenej lokality. Diverzifikovanosť takýchto mestských oblastí by určite podporila pozitívne formovanie

a vnímanie obrazu mesta. Podporenie genia loci priestorov mesta by mala byť jedna z hlavných úloh, ktorú by mohli svojimi prácami preverovať aj študenti FA.

Arch. Mrázek poukázal na to, že Bratislava má viacero možností dobudovania enkláv, ktoré sú priam predurčené na doplnenie obrazu mesta po funkčnej i priestorovej stránke podobne, ako je to nevyhnutné v priestore Prístavnej – Landererovej a Zimného prístavu, kde nemôže ísť len o riešenie jednotlivých vnútroblokov, ale predovšetkým mestských priestorov, najmä uličných. Práve v tejto zóne by sa naozaj mal prezentovať nový symbol hlavného mesta, možno práve aj prostredníctvom vládneho mestečka, ako to bolo prezentované na študentských prácach. Podobných lokalít treba asi vytýpovať viac, skúmať tam v študentských zadaniach možnosti ich formovania a naplnenia obsahom tak, aby postupne vznikla ponuka rôznych riešení s rôznou funkciou v týchto mestských priestoroch pre potenciálnych investorov, developerov, či vládu. Výsledok informácií by sa mal systematicky budovať ako digitálna databáza riešenia jednotlivých území.

Arch. Končeková upozornila na fakt, že spolupráca s inými mestami je na vysokej úrovni napríklad

v poskytovaní podkladov pre študentské práce, ich konzultácií atď., z Bratislavy však takéto iniciatívy chýbajú.

Dekanka FA STU, doc. Vitková, zdôraznila orientáciu konferencie a jej diskusie na komplexnosť riešení našich ateliérových zadaní. Ide o možnosť prepojenia jednotlivých pedagogických tímov v ateliéroch, aby sme mohli ponúknuť mestu odbornú nadstavbu, ktorú nevyhnutne potrebuje. Značný potenciál pre mesto predstavujú aj témy prác študentov doktorandského štúdia.

Nakoľko výsledky vedeckej konferencie sa premietnu do zborníka, v ktorom budú uvedené aj jednotlivé príspevky vybraných účastníkov konferencie, uvádzame ako najpodstatnejšiu časť práve závery, na ktorých sa zhodli účastníci konferencie:

- > súčasná situácia v oblasti špičkových verejných stavieb v Bratislave ako hlavnom meste SR je zložitá. Z minulosti pretrváva ich deficit a existujúce zariadenia si vyžadujú nákladné rekonštrukcie pre ich prispôbenie novým spoločenským a technickým podmienkam.
- > v súčasnej ekonomickej situácii sa len s ťažkosťami dá realizovať potrebnú výstavbu verejných stavieb a ich adekvátnu prípravu, veľa krát bohužiaľ bez verejnej súťaže, ktorú považujeme za nevyhnutnú.
- > i v súčasných komplikovaných ekonomických podmienkach je potrebné, dokonca až nevyhnutné uvažovať o budúcej realizácii špičkových verejných stavieb v teoretickej a ideovej polohe. Preto sa obraciamy na kompetentné štátne a samosprávne orgány, aby v spolupráci s profesionálnymi, výskumnými a vysokoškolskými organizáciami hľadali vhodné organizačné formy spolupráce na riešení ich novej budúcej podoby tak, aby tvorili ideový podklad pre rozhodovanie o ich výstavbe v budúcnosti.

Prednáška arch. Zuzany Aufrichtovej

Prednáška doc. Ley Rolllovej

> za prioritné považujeme predovšetkým dobudovanie absentujúcich verejných budov, potrebných nielen pre funkciu hlavného mesta európskeho štátu, ale aj pre zvýšenie kvality života v ňom a rozvinutie jeho jedinečných a originálnych podmienok prostredníctvom nových ikonických stavieb. Hlavným cieľom je oživenie obrazu mesta a jeho významných verejných priestorov aktuálnymi prístupmi formovania verejných stavieb tak, aby sa stalo prístupnejším miestom ako pre svojich obyvateľov tak aj jeho návštevníkov.

> pre realizáciu uvedeného cieľa – dobudovať absentujúce verejné budovy považujeme za potrebné vytvoriť koncepciu špičkovej občianskej vybavenosti v Bratislave, zohľadňujúcu pozíciu mesta na jednej z hlavných európskych rozvojových osí, ako aj výnimočnosť polohy mesta v dotyku Karpát a Dunaja s dôrazom na prezentáciu historických a novodobých hodnôt. Tieto by mali podporiť dotváranie špecifického obrazu mesta vo vzťahu k iným metropolám Európy a Podunajska s jasne vyjadreným vzťahom k identite pretváraní urbanistickej štruktúry a verejných priestorov.

> formovanie koncepcie špičkovej občianskej vybavenosti v Bratislave je potrebné riešiť vo väzbe na stratégiu a realizáciu funkčnej verejnej

hromadnej dopravy a na systém kvalitných verejných priestorov. Z hľadiska druhov občianskej vybavenosti za najakútnejšie považujeme riešenie stavieb pre kultúru, výskum, šport a rekreáciu. Naliehavou je i otázka lokalizácie výskových administratívnych budov a administratívnych komplexov.

> ako prvý krok k formovaniu koncepcie špičkovej občianskej vybavenosti v Bratislave odporúčame publikovanie výsledkov konferencie v tlači a v digitálnych médiách, ako aj organizovanie ďalších odborných konferencií, seminárov a workshopov. Vznikne tak priestor pre diskusiu s laickou verejnosťou v záujme lepšej identifikácie a participácie občanov s navrhovanými opatreniami.

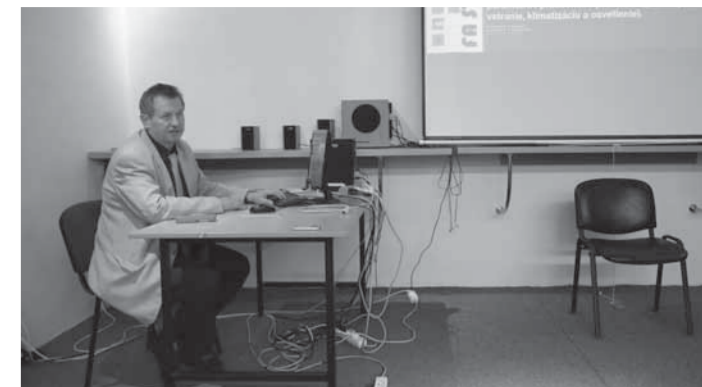
> súčasne odporúčame pokračovať v systematickom skúmaní predmetnej problematiky, priebežnej prezentácii výstupov prostredníctvom ďalších vedeckých a odborných podujatí, ale predovšetkým aktívnym preverovaním jednotlivých tém a lokalít vo forme alternatívnych riešení v ateliérových a iných prácach študentov relevantných študijných programov i v rámci spolupráce multidisciplinárnych tímov z viacerých univerzitných pracovísk.

> vedecký výbor odporúča sústrediť sa v budúcnosti na 3 východiská – oblasti vedecko-výskumnej činnosti súbežne overované formou modelových riešení v ateliérových prácach študentov, ktorými sú:

1. Typologické východisko, postihujúce hlavne chýbajúce zariadenia vybavenosti a dopĺňajúce a overujúce nové moderné typologické druhy.
2. Priestorovo-problémové východisko, analyzuje a skúma existujúce priestorové konflikty (deficity) a definuje aktuálne problémy mesta vo vzťahu k špičkovej občianskej vybavenosti z hľadiska jej lokalizácie, funkcie, kapacity, formy.
3. Koncepcné východisko, definujúce optimalizáciu charakteru, formy, kapacít a lokalizácie jednotlivých druhov špičkovej občianskej vybavenosti v štruktúre Bratislavy. Uvedené princípy sa budú čiastočne prekrývať tak, že ich jednotlivé oblasti skúmania – východiská, musia ostať čitateľné.

– Ing. arch. Pavel Nahálka, PhD., Ing. arch. Eva Oravcová, PhD., doc. Ing. arch. Vladimír Šimkovič, PhD., foto z konferencie: Matej Kováč –

Prednáška arch. Pavla Nahálku

Prednáška hlavnej architektky hl. m. Bratislavy Ingrid Konrad

zľava doc. Jana Gregorová, doc. Vladimír Šimkovič, dekanka doc. Lubica Vitková, hlavná architektka hl. m. Bratislavy Ingrid Konrad

Prednáška arch. Stanislava Majchera

Prednáška arch. Branislava Puškára

Vpredu dekanka doc. Lubica Vitková, doc. Lea Rolllová a arch. Danica Končeková

ARCHIZINES

Žijeme dobu informačných technológií, internetu a elektronických médií, v ktorej si všetci priaznivci tlače nevyhnutne musia klásť otázky dokedy tento fenomén pretrvá a či má v súčasnosti ešte význam. Mnohé vydavateľstvá svoje periodiká vydávajú preto paralelne aj tlačene aj elektronickej prístupné. Aj z tohto titulu bolo nesmierne zaujímavé pozrieť si zbierku nezávislých časopisov Archizines, ktorá putuje po svete a zakotvila na tri týždne práve na FA STU. Ambíciou kurátora Eliasa Redstone a organizátorov výstavy Archizines bolo nielen demonštrovať práve náklonnosť k tlačenej médiu, ale hlavne priblížiť nezávislú architektonickú tlač študentom architektúry i profesionálom so záujmom o architektúru, urbanizmus aj vizuálnu kultúru. Výstava zbierky 80-tich časopisov – nezávislých magazínov, fanzínov a žurnálov o architektúre z viac ako 20-tich krajín sveta bola v Bratislave otvorená 5. novembra 2012 vo foyeri Fakulty architektúry STU. Po Londýne, Paríži, New Yorku, Miláne, Barcelone, New Yorku, Ósake, Porte, Tokiu, Paríži, Helsinkách či Santiagu de Chile táto putovná výstava osviežila vstupné priestory Fakulty architektúry nielen ako expozícia, ale hlavne ako dočasná čítareň. Výtlačky časopisov na vyvýšenom pódii boli prístupné počas celého dňa, návštevníci si ich mohli prezeráť a čítať, expozícia bola doplnená tabletmi, ktoré poskytovali video-rozhovory s ich tvorcami. Počas svojho trvania sa výstava tešila veľkej pozornosti. Kurátorom putovnej výstavy, v produkcii Architectural Association London, je Elias Redstone, ktorý je korešpondentom a redaktorom, so sídlom v Londýne a Paríži, v roku 2008 bol kurátorom London Festival of Architecture, v roku 2010 – kurátorom Poľského pavilónu na Bienále architektúry v Benátkach a v roku 2012 – kurátorom Britského pavilónu na Bienále architektúry v Benátkach. Spolupracuje s významnými kultúrnymi a vzdelávacími inštitúciami ako Architectural Association, MoMA, Tate Modern,

Victoria & Albert Museum. Elias Redstone (UK) a Adam Gebrian (CZ) boli priamo prítomní na vernisáži výstavy Archizines v Bratislave, ktorá začína diskusiu na tému **Alternatíva v architektonickej tlači** a ktorú v angličtine moderovala Maria Topolčanská. Diskusia sa zúčastnila aj prodekanka pre vedu a výskum, významná teoretická architektúry na Slovensku doc. Dr. Ing. arch. Henrieta Moravčíková. Elias Redstone povedal v rozhovore s architektom a spolurogizátorom výstavy Archizines na Slovensku architektom Martinom Jančekom, uverejnenom na Archiwebe na otázku „*Aká je úloha tlačenej média v dnešnej digitálnej dobe?*“. Pri relatívne vysokých nákladoch na tlač a distribúciu (v porovnaní s vydávaním na webe), nehovoriac o pomalejšom rýchlom pri doručovaní informácií, sa vydavateľský priemysel jasne zmenšuje. Na druhej strane to ale znamená, že to, čo sa dnes vyprodukuje, je viac sústredené, často robené s vášňou pre tlačenej médiu a samotný materiál. Je to vlastne aj odpoveď na možnosti, ktoré sú na internete – buď zaisťuje obsah, alebo hľadá medzeru na trhu.

A na otázku: „*Aká je pri projekte Archizines úloha grafického dizajnu?*“

V protiklade k digitálnemu vydávaniu, je každá publikácia v projekte Archizines samostatný dizajnový objekt. Vydavatelia a šéfredaktori urobili vedomé „dizajnové rozhodnutia“, ktorými predstavujú svoje názory na architektúru a výstava predstavuje celú škálu dnešných grafických štýlov.

Rôzne publikácie Elias Redstone zbiera sedem rokov. Po prvýkrát ich prezentoval online keď ich bolo **šestdesiat** v januári 2011 a odvtedy rastie záujem, pretože ich autori objavili chuť byť súčasťou tohto projektu. Na výstave bol *Dérive* – jediný časopis zo strednej Európy. Kurátor Elias Redstone si ale myslí, že to neznamená, že iné neexistujú a dúfam, že výstavou povzbudí nezávislých vydavateľov v strednej Európe. Podrobnejšie informácie o projekte Archizines uvádzajú portály: www.archizines.com; www.eliasredstone.com

–red, upr.

foto z diskusie a výstavy: Matej Kováč–

ZALOŽIŤ ČASOPIS ČI NIE?

Diskusia s grafickým dizajnérom Palom Bálikom a fotografom Filipom Vančom zorganizovaná a moderovaná grafickou dizajnerkou Lubicou Segečovou a architektom Martinom Jančekom 21. novembra 2012 na FA STU bola plná otázok, polemík a úvah o tom akým spôsobom, prečo a či má zmysel v dnešnej dobe internetu založiť a vydávať tlačenej časopis. Obaja pozvaní hostia participovali spolu na viacerých projektoch časopisov pre výtvarníkov, ktorých vzorky doniesli so sebou na ukážku a tie kolovali medzi študentmi a účastníkmi diskusie. Číslo časopisov podnetným spôsobom podali prehliadku grafického dizajnu, niekedy aj zaujímavých na dobu vydávania časopisov aktuálnych tém, avšak z týchto časopisov vyšlo väčšinou len jedno, dve, niekedy tri čísla, skrátka do doby kým, ako protagonisti uviedli, boli peniaze z grantu. O nejakej periodicite alebo pravidelnom systematickom prispievaní k názorovej výtvarnickej platforme nebola ani úvaha. Takýto prístup sa môže zdať krátkozraký alebo slúži ako samoučelná exhibícia grafického dizajnu a spracovanie tém vytrhnutých z kontextu. Na diskusií zaznel názor, že my na Slovensku sme takí, že nám je mentalitou vlastná takáto živelnosť nedôslednosť a vlastne akási nekonceptnosť, ale že tie veci aj tak sú nakoniec dobré. Na druhej strane stojí však otázka pre akú societu čitateľov je časopis určený, aké kvalitné má príspevky a prečo vôbec sa vydáva. Iste, časopisy pre výtvarníkov a časopisy pre architektov sú určené len limitovanému spektru čitateľov, dôležitý je ich grafický dizajn aj aktuálnosť alebo pútavosť spracovania tém, avšak pre ich úspešnosť nie je nepodstatné akú dlhú dobu sa vydávajú, ako pravidelne vychádzajú, aká je ich dostupnosť – to všetko participuje na kredite časopisov. Debata plná otázok a veselosti bola príjemnou akciou, avšak neprinesla jednoznačné závery ako na to, kedy a či vôbec niečo zakladať. Akoby sme sa stále pohybovali len po povrchu témy. Avšak zazneli tu názory, že printové médium je ešte aj v súčasnosti zaujímavým

artiklom, že na časopis určený výtvarníkom treba mať peniaze z grantu, nemôže byť založený len na komerčných princípoch a že od časopisu tohto druhu sa nečakáva komerčný úspech. V debata zazneli tiež názory, že o niektorých témach, napr. o dizajne píšú len dizajnéri a že kunsthistorici akoby sa téme dizajnu vyhýbali. Zaznel tiež názor, že na Slovensku nepíšeme kritiku – nie sú ľudia, že jedným z dôvodov je, že sa obávame dôsledkov, že sme príliš malí, príliš sa poznáme a že by nám nejakú kritiku nejaký kolega neodpustil... Práve v dobe diskusie bolo v tlači prvé číslo nového časopisu – štvrtročníka ktorú Paľo Bálík a Filip Vančo založili pod názvom **K** (kultúra, kritika, kontext?), ktorý má ambície uverejňovať kritické príspevky na výtvarnicke témy a ktorý si, na rozdiel od predchádzajúcich projektov, predsa len kladie za cieľ osloviť čitateľov a byť na svete dlhšie ako jeden rok Takže, držme im palce!

/ 21.11.2012, 19:00 – diskusia: **Založiť časopis?** hostia: Filip Vančo (Časopis K), Paľo Bálík (Časopis K), moderuje Lubica Segečová a Martin Jančok

Paľo Bálík / typograf, grafický dizajner a vedúci Laboratória typografie Katedry vizuálnej komunikácie na VŠVU v Bratislave. Vo voľnom čase sa venuje organizovaniu výstav, prednášok a publicistike v oblasti vizuálnej komunikácie.

Filip Vančo / fotograf, kurátor, pedagóg a galerista. V roku 1996 založil časopis PARK (1996–2002). Od roku 2006 je členom občianskeho združenia Photoport a zároveň hlavným kurátorom rovnomennej galérie. V súčasnosti sa venuje písaniu o fotografii, kurátorskej činnosti a vlastnej tvorbe.

–red,

foto z diskusie: Matej Kováč–

Vzorky časopisov

Časopisy kolujú

INFORMAČNÉ LISTY FAKULTY ARCHITEKTÚRY STU V BRATISLAVE #4

Z pléna, vprava arch. Maria Topolčanská

vpravo: arch. Elias Redstone medzi prodekanou FA STU doc. Henrietou Moravčíkovou a arch. Mariou Topolčanskou

arch. Elias Redstone na diskusii na FA STU

zľava Martin Jančok a Paľo Bálík

Paľo Bálík prezentuje časopisy

architekt Peter Moravčík

15 ROKOV S BYTOVKAMI

Architekt Peter Moravčík prednášal 20. novembra 2012 v rámci cyklu prednášok **Modulu M1 Obytné budovy** na Fakulte architektúry STU o svojich projektoch a skúsenostiach s realizáciami. Prednáška bola uvádzaná Ing. arch. Lubicou Selcovou. Autor predstavil svoje projekty obytných komplexov Stromová -Magurská na Kramároch, Rozadol v Ružinove a Tri veže v Novom Meste alebo komplex Pod vrškami, ktorý vyrastá v Záhorskej Bystrici, či partiálnu časť Petržalka City a Tarjane v Dúbravke. Hovoril tiež o projekte na mieste súčasného Juniorhotela na Štrkovej.

Ing. arch. Peter Moravčík absolvoval štúdium architektúry na Fakulte architektúry SVŠT v Bratislave v roku 1987 a v tom istom roku aj individuálne štúdium scenografie na Divadelnej fakulte VŠMU u profesora Ladislava Vychodila a docenta Otta Šujana. Profesionálnu dráhu začal v Štátnom výskumnom projektovom a typizačnom ústave. V oboch 1991 až 2005 pracoval v spoločnom ateliéri s Ing. arch. Jurajom Šujanom. Od roku 2005 má vlastný projektívny ateliér PMArchitekti v Bratislave. Je autorom alebo spoluautorom mnohých realizácií najmä bytových komplexov, pričom za obytný komplex Rozadol získal v roku 2007 Cenu ARCH a nomináciu na CE.ZA.AR.

Vyberáme pár myšlienok, ktoré povedal Peter Moravčík v rozhovore s Máriou Novákovou pre ASB a ktoré hovoria o jeho zmyslení. „Architekt nie je slobodný umelec. Stavby sa stávajú súčasťou životného prostredia a v nemalej miere sú obrazom kultúrneho stavu spoločnosti. Architekt spolu s investormi sú tejto spoločnosti silne zodpovední. Rozlet nezodpovedného architekta môže byť nielen drahý špás, ale aj ťažko nahraditeľná a nezvratná škoda v širšej miere chápania...“

„Na práci architekta je krásne práve to neznáme a nové, čo je spojené s každým novým projektom.(...) Všetky spomínané projekty sa líšili najmä podstatou podmienok zadania. Rozadol je konverziou malého „brownfield-u“ na obytný komplex s vlastnou priestorovou autonómiou. Tri veže sú, naopak, vertikálny koncentrát veľkého objemu na malej ploche. Petržalka City je takmer ideálnym zadáním s bohatou funkčnou náplňou, výnimočnou lokalizáciou na ohybe dunajského ramena a pre architekta atraktívnou možnosťou komponovania objektov rôznych typologických druhov.“

„Je zaujímavé, že v oblasti bývania v bytových domoch sa na dispozícii štandardných bytov už dlhé desaťročia nič nemení a kvalitné schémy z tridsiatych rokov vyhovujú aj súčasnosti. Dôležitým

sa stáva urbanistický koncept, v ktorom sa nový dom ocitá, resp. kvalita prostredia, ktoré sústava nových domov vytvára.“

„Súčasná koncepcie riešenia domov sa však orientujú na otvorenejšie komunikačné priestory v dome, ktoré sa môžu stať miestom aktívnej sociálnej interakcie. Podobne aj fasády nových domov sa otvárajú svetu veľkorysejšími preskleniami. To obohacuje a pocitovo rozširuje vnútorný priestor, ktorý je takto tvorený stenou plnou a stenou transparentnou – nie iba stenou bez okna a stenou s oknom. Intimita sa dá zabezpečiť žalúziami, záclonami či roletami. A stále sa u nás podceňuje význam exteriéru. Keby som mal tú moc, nariadil by som ako povinnú výbavu každého bytu aj lodžiu či balkón minimálnych rozmerov 3x3 metre.“

Zaujímavé boli osobné skúsenosti architekta s investormi, ktoré poslucháčom sprostredkoval: napr. ako investor na presklené steny Troch veží nechcel v projekte klimatizáciu, hoci je pri presklených stenách žiadúca, ako investor v Rozadole zas požadoval v mnohých bytoch prerábanie dispozícií donekonečna, v komplexe Tarjane spomenul fínsky štandard, ktorý spočíva nielen v aktívnom použití prírodných materiálov, vybavení niektorých bytov saunami, ale hlavne v snahe skĺbiť čistý a racionálny výraz priamočiarych línií architektúry s prírodným potenciálom miesta na Starých Gruntov.

architekt Peter Moravčík

ŽIVOTASCHOPNÉ MESTO

Mesto – to je pulzujúci neustále rastúci, transformujúci a vyvíjajúci sa a organizmus s množstvom problémov, ktoré je treba riešiť s cieľom zabezpečiť priaznivé prostredie pre kvalitný život vo všetkých jeho rovinách a všetkým jeho obyvateľom. Viac než desaťročie panuje v rozvinutých západných krajinách vzostupný trend, ktorý podporuje snahu o využitie potenciálu mesta a vybudovanie jeho špecifického imidžu, atmosféry príjemných verejných priestorov a fungujúcej dopravnej infraštruktúry. Súčasná mestá už nevedú len ikonické objekty architektúry, ale hlavne kvalitu bývania, pracovania, tvorenia, relaxovania, po-

hybu jeho obyvateľov i návštevníkov. Je to práve obraz mesta a kvalita mestského života, ktoré dávajú dôvod na bývanie a prácu v tom-ktorom meste, ako aj dôvod na ich návštevu. Ako fungujú politici, architekti, dizajnéri, developeri a občianske komunity v organizme mesta? O svoje skúsenosti z tejto problematiky s aj z medzinárodných projektov sa s nami o skúsenosti Milota Sidorová, ktorej prednáška s názvom *Životaschopné mesto* sa uskutočnila 15. novembra 2012 na FA STU.

MILOTA SIDOROVÁ
> Koordinuje medzinárodný festival o kolaboratívnom mestskom dizajne a o efektívnom mestskom plánovaní reSITE.
> Zaoberá sa komunikáciou a marketingom mestských tém a plánovania ako takého.
> Študovala krajinnú architektúru, grafický dizajn, absolvovala niekoľko medzinárodných stáží v oblasti krajinného urbanizmu, manažmentu ľudských zdrojov (Česká Republika, India, Nemecko, Dánsko).
> Na jeseň 2012 získala Fullbrightovo štipendium a chystá sa študovať urbanizmus v New Yorku. Prednáša na domácich a zahraničných univerzitách, má niekoľko ročných skúseností s medzinárodnými projektmi, pri ktorých pracuje s architektmi, urbanistami, urbánymi geografi, sociológmi, filozofi, politikmi, umelcami, akademikmi a profesionálmi. To všetko s jediným cieľom – priniesť viac pozornosti k problémom súčasných miest.

arch. Milota Sidorová

Plénum

–red.,
foto z prednášky: Matej Kováč–

ŠTUDENTSKÁ OSOBNOSŤ SLOVENSKA 2011/2012 PUTUJE OPĀŤ NA FA STU

8. ročník národnej súťaže mladých talentovaných študentov 1., 2., alebo 3. stupňa VŠ štúdia pod názvom **Študentská osobnosť Slovenska**, ktorá bola organizovaná neziskovou organizáciou *Junior Chamber International–Slovakia*, pod záštitou prezidenta republiky Ivana Gašparoviča, s podporou Slovenskej rektorskej konferencie a pod odbornou garanciou SAV má svojich víťazov. Cieľom súťaže je vyzdvihnúť mladé slovenské osobnosti na vysokých školách v SR, ich talent ako aj cieľavedomosť a úspešnosť, predstaviť ich širokej verejnosti a dať im možnosť presadiť sa doma aj v zahraničí. Tohtoročných finalistov súťaže slávnostne vyhlásili 4. decembra v Kongresovom centre Vydavateľstva SAV VEDA v Bratislave. Na slávnosti sa zúčastnil aj prezident SR Ivan Gašparovič, predseda SAV prof. Jaromír Pastorek, podpredsiednička SAV prof. Daniela Ježová, prezident Slovenskej rektorskej konferencie prof. Libor Vozár, viceprezident Slovenskej rektorskej konferencie prof. Rudolf Sivák a ďalšie osobnosti z akademickej a podnikateľskej sféry. Do súťaže bolo celkovo prihlásených v 11 sekciách 83 nominácií – študentov vysokých škôl a vedec-kých pracovníkov. Za Fakultu architektúry STU sa tejto slávnost-

nej udalosti zúčastnila dekanka FA STU doc. Ing. arch. Lubica Vitková, PhD., a prodekan doc. Ing. arch. Ján Ilkovič, PhD. Ako sa dozvieme z nasledujúcich riadkov, mali na to veľmi dobrý dôvod. **S veľkým potešením sme prijali oznámenie výsledku, že v 6. sekcii – Stavebníctvo a architektúra sa laureátom súťaže stal študent Fakulty architektúry STU v Bratislave Ing. arch. Michal Ganobjak.** Pre Fakultu architektúry STU je to po minuloročnom víťazstve opakovaný úspech v tejto súťaži, preto máme z toho úprimnú radosť. Laureátovi srdečne gratulujeme!

–doc. Ján Ilkovič–

zdroj: http://www.fa.stuba.sk/sk/dianie-na-fakulte/aktuality/študentska-osobnost-slovenska-2011-2012-putuje-apat-na-fa-stu.html?page_id=3185

Z pléna poslucháčov

Sou Fujimoto
foto: Iwan Baan

FINAL WOODEN HOUSE, PREFEKTÚRA KUMAMOTO, JAPONSKO / SOU FUJIMOTO

Sou Fujimoto vyštudoval na Katedre architektúry na univerzite v Tokiu v roku 1994, v roku 2000 si v Tokiu založil ateliér Sou Fujimoto Architects a od roku 2007 pôsobí ako odborný asistent na Kyoto University. Jeho ateliér neustále potvrdzuje unikátnu a inovatívnu snahu o hru priestorových kvalít a v rámci svojich architektonických návrhov sa pokúša o neustálu snahu posúvať hranice kvality bývania. Sou Fujimoto je architekt schopný kontinuálne meniť svoje základné architektonické princípy a pri práci používa experimentálny dizajnový prístup. Mení spôsob, ktorým architektúru vy-

tvára a vníma, tvorí obydlie predstavivosti, ktoré je miestom kde sa stretáva vedomé snívanie s podvedomým vnímaním. Aj keď architektonická tvorba „...predstavuje schopnosť architekta vytvoriť logický, na určitú funkciu vhodne usporiadaný priestor“, Fujimoto naštubuje očakávanie logiky priestoru, perspektív, zákonov gravitácie, nezhoduje sa s racionálnymi obmedzeniami euklidovskej geometrie. Sou Fujimoto mení „postavenie architekta, ktorý by sa mal v prvom rade zaoberať konštrukčným systémom so zreteľom na vlastnosti prostredia, materiálov a stavebných princípov, v druhom rade s artikuláciou diela vzhľadom na využitie a potreby jeho užívateľa a v treťom rade by sa mal architekt zaoberať proporciou a vzhľadom budovy“.²

Japonský architekt navrhol drevený bungalov ako malý objekt, zvonku zdanlivo primitívneho základného tvaru kocky. Hmota je tvarovaná so zámerom zdôrazniť univerzálnosť reziva. Pomocou veľkých drevených hranolov 350mm štvorcového prierezu z cédrov tvoria objem, hranoly dreva sú ukladané v rôznych rovinách jeden na druhý, vytvárajú steny, strop, podlahy a vnútorné priestorové zákutia. Netvorí ale definitívne

objemové hranice medzi každou z vnútorných častí hmoty objektu. Sám autor k tejto hmote hovorí: „Drevo je materiál veľmi univerzálny. V bežnej, drevenej“ architektúre je drevo výrazne diferencované podľa funkcií v rôznych stavebných pozíciách práve preto, že je tak univerzálne. Tu je ale použité na stĺpy, horizontálne nosníky, vonkajšie steny, vnútorné steny, stropy, podlahy, nábytok, schody, okenné rámy – čo znamená vlastne že tvorí skoro všetko. Napadlo ma, že keď drevo je naozaj tak univerzálne, tak prečo nevytvoriť architektúru s použitím jedného materiálu, keďže spĺňa všetky tieto dôležité funkcie. Predstavil som si vytvorenie nového konceptu priestorovosti, ktorý zachováva základné podmienky harmonického celku, s rôznymi funkciami a diferencovanými úlohami“.³

V tejto koncepcii nie sú žiadne logické priestorové charakteristiky. Podlaha sa stáva stoličkou, stropom, stenami v rôznych pozíciách. Podlahové úrovne sú relatívne a priestorovosť je vnímaná rozdielne v závislosti na pozíciu pozorovateľa.

Tento bungalov patrí do kategórie tzv. drevenej architektúry. Ak drevená architektúra je len niečo z dreva, potom drevo samo o sebe, v tomto prípade prekračuje obvyklé architektonické postupy – vytvorí „miesto, kde ľudia žijú“. Svojou existenciou je nový vnútorný priestor bungalovu blízky niekdajším primitívnym podmienkam priestoru pre život, pred súčasnou architektúrou. Napriek tomu je to nová architektúra, je to nový zmysel, nová existencia využitia jediného materiálu. Dom je určený na zabezpečenie akejkoľvek harmónie medzi obývatelným prostredím a spôsobom, akým sa ľudské telo chová v priestore. Všestrannosť použitia dreva je vyjadrená celým konceptom, používa sa v celej stavbe, kde drevená konštrukcia vytvára zákutia, v ktorých je možné odpočívať a užívať si pokoj v ich okolí. „Chcel som vytvoriť dokonalú drevenú architektúru. Myslel som, že prostredníctvom tohto bungalovu, ktorý môže byť považovaný za malý a primitívny dom, by bolo možné urobiť primitívnu a zároveň novú architektúru. 350 mm štvorcový profil cédra sa vrství (hromadí) akoby donekonečna. Na konci tohto procesu sa objaví typické miesto pre úvahu keď architektúra sa stala architektúrou“.⁴

Jeho masívne trámy tvoria nielen exteriér, ale vo vnútri sú použité tiež na vytvorenie komplexného radu vzájomne prepojených priestorov. Rôzne povrchy možno použiť ako stoly, postele, police alebo lavice. Jediným vopred funkčne koncipovaným priestorom je kúpeľňa v dolnom rohu. „Drevo je prekvapivo univerzálny materiál. Vzhľadom

k svojej univerzálnosti, je používané v konvenčnej drevenej architektúre zámernou diferenciaciou na rôznych miestach stavby. Nielen v konštrukciách, ako stĺpy a nosníky, ale môže byť tiež použitý vo všetkom ostatnom – od základov, na vonkajšie i vnútorné steny, strop, podlahu, nábytok, schody z rôznych perspektív. Ak predpokladáme, že je drevo naozaj tak mnohostranné, potom naozaj by malo byť možné vytvoriť z neho architektúru, ktorá spĺňa všetky funkcie jedným prvkom, a podľa jedného spôsobu použitia dreva. Je to inverzia univerzálnosti“.⁵. Je to vlastne priestorová relativita.

350 mm (14 palcov) štvorcový profil z cédra má úžasný vplyv. Presahuje to, čo zvyčajne nazývame „drevo“ a stáva sa „existenciou“ akoby úplne iného materiálu. Kým rozmery drevených kvádrov primerane zobrazujú ich významnosť ako dreva, štvorcový profil je zároveň svojím rozmerom a jeho násobkami priamo 350 mm zodpovedajúcim rozmerom ľudského tela. Priestorovosť je vnímaná rozdielne v závislosti na pozíciu pozorovateľa. Ľudia sú tu „trojrozmerné distribuovani“ v priestore a zažívajú neustále nové pocity hĺbky. Táto štruktúra je syntetizovaná fúziou rôznych ne-diferencovaných elementov. Konvenčné pravidlá architektúry sú v tomto prípade vylúčené. Dom je určený na zabezpečenie akejkoľvek harmónie medzi obývatelným prostredím a spôsobom, akým sa ľudské telo chová v rámci jeho vnútorného priestoru. Je to primitívny, ale úžasne moderný a zároveň minimalistický objekt. Jeho architektúra vyžaduje ľudské prispôbenie do priestoru. V tomto drevenom dome je návštevník vystavený priestoru, ktorý akoby nemá žiadnu zrejмую funkciu, ale prostredníctvom interakcie a ľudskej adaptácie na prostredie sa s táto funkcia objaví. Preto si myslím, že táto hmota je isto zaujímavá, že poskytuje prirodzený a plynulý jedinečný priestor s priamym napojením na ľudské telo a to z hľadiska jeho rozmerov i jeho správania. To ruší tiež predpísané pojmy správania v priestore a po-

zýva objavovať a skúmať nové hravým spôsobom. Isto nie je vytvorený v duchu „design for all“, no ak by sme ešte pridali pozitívne pôsobenie prírodného materiálu, bez škodlivín, potom sa tento experiment naozaj vydaril.

Okrem množstva ocenení za ďalšie stavby architekt Sou Fujimoto získal 1. cenu v súťaži na tento drevený dom v Kumamoto, 2005 a tiež "Gold Prize" Obce architektov a stavebných inžinierov Japonska, 2006. Final Wooden House je stelesnením dobrého environmentálneho priestorového dizajnu, ale zároveň je to aj úvaha nad praktickosťou využívania jeho vnútorného priestoru.

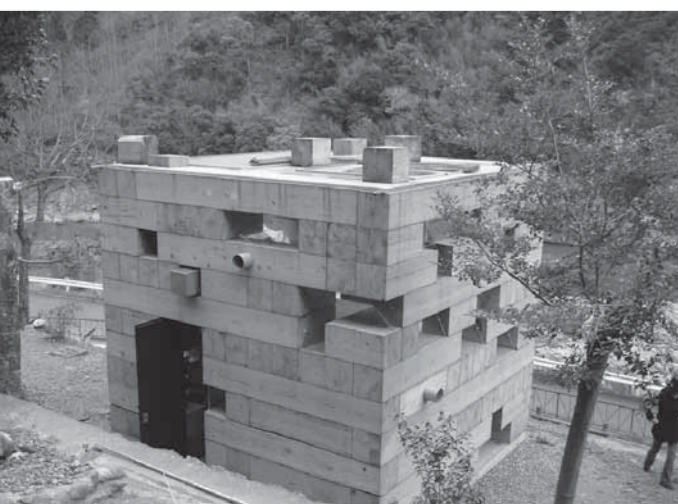
– Prof. Ivan Petelen
Príspevok vznikol s príspevom projektu APVV-0469-11,
foto: Iwan Baan –

Poznámky:

- 1 Procičková, A. et. al. 1999. Encyclopaedia Beliana Slovenská všeobecná encyklopédia v dvanástich zväzkoch Prvý zväzok A-Belk. Bratislava: Encyklopedický ústav Slovenskej akadémie vied, 1999, ISBN 80-224-0554-X
- 2 V roku 1440 Florentský architekt Leone Battista Alberti napísal knihu De Re Aedificatoria, vydaná bola v roku 1485.
- 3 Sou Fujimoto
- 4 Sou Fujimoto
- 5 Sou Fujimoto

Dostupné pramene:

- <http://www.homeydesigning.com/201001/final-wooden-house-kumamura-village-japan-by-sou-fujimoto-architects.html>
- <http://www.materialicious.com/2012/07/final-wooden-house-by-sou-fujimoto.html>
- <http://vectroave.com/2009/09/final-wooden-house-by-sou-fujimoto/>
- <http://www.abitare.it/en/architecture/sou-fujimoto-futuroerspective-architecture/>
- <http://bingbangpouf.com/2010/08/31/final-wooden-house-by-sou-fujimoto-architects/>
- <http://smallhousebliss.com/2012/07/15/final-wooden-house-by-sou-fujimoto/>
- <http://smallhousebliss-sou-fujimoto-final-wooden-house-photo-by-kenta-mabuchi3/>
- <http://smallhousebliss.com/2012/07/15/final-wooden-house-by-sou-fujimoto/>
- <http://inthralld.com/2012/07/final-wooden-house-by-sou-fujimoto/>
- <http://plusmood.com/2008/10/final-wooden-house-sou-fujimoto-architects/>
- <http://www.simonwhatley.co.uk/final-wooden-house-japan-by-sou-fujimoto>
- <http://www.architecture.name/design/final-wooden-house-sou-fujimoto-architects>
- <http://www.plataformaarquitectura.cl/2008/11/05/arch-daily-final-wooden-house-sou-fujimoto/>
- <http://www.archinnovations.com/featured-projects/houses/sou-fujimoto-wooden-house/>
- <http://www.designboom.com/weblog/cat/9/view/433/final-wooden-house-by-sou-fujimoto-architects.html>
- <http://www.archdaily.com/7638/final-wooden-house-sou-fujimoto/>
- <http://www.edmundsummer.co.uk/site/>
- <http://pinterest.com/doorite579/homes-out-of-the-ordinary/>
- <http://pinterest.com/pin/27774501991089567/>
- <http://tagni.sk/#/final-wooden-house-sou-fujimoto-archdaily.html>

zľava prof. Ing. arch. Michal Šarafín, DrSc., prof. Ing. arch. Tibor Alexy, DrSc., doc. Ing. arch. Andrea Bacová, PhD., Ing. arch. Lubomír Závodný

FENOMÉN BÝVANIA V KONTEXTE ARCHITEKTÚRY 21.STOROČIA

Na pôde Fakulty architektúry sa v utorok 27.11.2012 uskutočnil 1. ročník vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, ktorú zorganizoval Ústav architektúry obytných budov. Záštitu nad konferenciou prebrala doc. Ing. arch. Ľubica Vitková, PhD., dekanka fakulty architektúry a záštitu nad odborným garantstvom konferencie mala doc. Ing. arch. Andrea Bacová, PhD. Organizačne konferenciu zabezpečili Ing. arch. Dagmar Mikušková, PhD., Ing. arch. Ľubica Selcová, PhD. a Ing. arch. Zuzana Tóthová, PhD., ktoré svoj odborný profesionálny potenciál použili na zabezpečenie aktívnej účasti zahraničných a domácich prednášajúcich. Vedecký výbor konferencie bol zložený z domácich a zahraničných členov angažujúcich sa v problematike bývania: doc. Ing. arch. Dagmar Glosová, CSc. (FA VUT Brno, ČR), doc. Ing. arch. Ľubica Vitková, PhD. (FA STU Bratislava, SR), doc. Ing. arch. Andrea Bacová, PhD. (FA STU Bratislava, SR), prof. Ing. arch. Tibor Alexy, DrSc. (a architekti, Bratislava, SR), prof. Ing. arch. Michal Šarafín, DrSc. (FA STU Bratislava, SR), Ing. arch. Elena Szolgayová, PhD. (MDVRR SR, Bratislava), Ing. arch. Lubomír Závodný, hosť. prof. (FA STU Bratislava, SR), Ing. Peter Markovič (Xella Slovensko, spol. s r.o., SR). Príspevky jednotlivých účastníkov konferencie boli rozdelené do troch tematických celkov. Prvá sekcia s názvom: **Teoretické východiská bývania**, druhá sekcia: **Aktuálne témy bývania** a tretia sekcia: **Inovatívne bývanie v praxi**. V priebehu celej konferencie úlohy moderátorov v jednotlivých sekciách prednášok plnili domáci aj zahraniční odborníci. Rokovacím jazykom bola slovenčina, čeština a poľština, vďaka jazykovej príbuznosti bez nutného simultánneho prekladu. Konferenciu otvorila prodekanica pre vedu a výskum doc. Dr. Ing. arch. Henrieta Moravčíková. Vo svojom príhovore vyzdvihla aktuálnosť témy konferencie vplyvom meniacich sa spoločensko-ekonomických podmienok. Následne začal prvý blok prednášok príspevkom doc. Bacovej na tému: **Nové scenáre bývania a ich prejav v architektúre bytových domov na Slovensku**, v ktorom sa pokúsila definovať aktuálne scenáre bývania. Ako odznelo v prednáške, „od štandardného typizovaného, univerzálneho panelového bytového domu sme veľmi rýchlo prešli k individuálnym a na mieru šitým konceptom. Univerzálnosť prakticky zmizla a s ňou aj dodržiavanie mnohých zaužívaných a rokmi osvedčených pravidiel. Vo viacerých prípadoch sledujeme dokonca odmietanie historických vzorov. Architektúra bývania si hľadá novú autonómnú cestu, ktorej sú vlastné diverzita, individualizmus a originalita. Pod vplyvom meniacich sa spoločensko-ekonomických

podmienok vznikajú nové – predtým nepoznané scenáre bývania“. Charakterizovala ich princípy, zásady, prípadne zákonitosti a dokumentovala ich na aktuálnej scéne slovenských bytových domov. Ďalším prednášajúcim bol prof. Šarafín so svojou doktorandkou K. Kudašíkovou, ktorí pripravili príspevok na tému: **Dedina verzus mesto /znaková identifikácia dedinského domu**. Prednáška otvorila dôležitú tému našej doby. Prednášajúci si položili viacero otázok: „Bude architektúra identifikovať obytný dom mesta a dediny? Dedina bola kultúrnym fenoménom bývania, ostane aj v tomto tisícročí? Ako sa bude vidiek formovať v liberálnom globalizovanom svete? Podarí sa sklbiť záujmy jednotlivcov a verejnosti? Ako si môže zachovať dedina svoju identitu kultúrno-historického kontextu?“ Na vybranom modeli predstavili argumenty teórie architektúry vidieka, osobitosti dedinského domu, kde ukázali že fenomén bývania na vidieku sa identifikuje z vnútra aj navonok, bývanie na vidieku je súčasťou kultúrneho spektra architektúry. Prednáška doc. Peřinkovej z VŠB-TU Ostrava na tému: **Proměny bydlení k současnosti** poukázala, že zásadné premeny bývania veľmi úzko súvisia s konštrukčnými zásadami a by bolo možné predvídať budúci vývoj bývania, „je vhodné analyzovať zmeny forem a spôsobů bydlení v zásadních momentech historie a širokých souvislostech společenských projevujících se zejména v oblasti typologie bytových staveb“. Doktorand z katedry architektúry VŠB-TU Ostrava, J. Šebesta, sa venoval problematike „Forma povýšená nad obsah v bydlení“. Na aktuálnych príkladoch českej architektonickej scény sa kriticky venoval architektúre, kde je forma nadradená všetkým ostatným funkciám bývania. Slovenskej moderne z 20-tých rokov 20. storočia sa venoval arch. Mellner zo Žiliny v príspevku: **Svojdomov – jeho odkaz pre súčasnosť (Individualizácia výstavby verzus typová výstavba)**. Na príklade mestskej štvrte Svojdomov v Žiline ukázal nadčasovosť a aktuálnosť vtedajších myšlienok inšpirovaných

prof. Michal Šarafín

Štuttgartskou výstavou z roku 1927. Zaujal kritický postoj k dnešným „neobarokovým“ zásahom a vyzdvihol teóriu, že „svojimi estetickými kvalitami, vytvorením dynamickej uličnej fasády, zjednotením oplatenia v celej štvrti, stanovila vysoký štandard bývania aktuálny aj dnes“. Prvú sekciu uzavrela svoju prednáškou arch. Selcová z FASTU na tému: **Hybridy v bývaní ako experiment súčasnej doby**. Hybrid charakterizovala ako kombináciu zdanlivo nekompatibilných dispozičných programov pod vplyvom zväčšujúcej sa rýchlosti života človeka, jeho túžbe po čoraz väčšej mobilite, narastajúcich cien stavebných pozemkov a zároveň túžbe žiť naplno a zdravo, ekologicky, bližšie k prírode. Jej odpoveďou na tieto požiadavky je „hybridizácia obytného prostredia. Zahustenie a diverzita vytvorená hybridnou kombináciou funkcií je prostriedkom regenerácie centier miest. Intenzifikácia centier je v prípade hybridov dosiahnutá kombináciou funkcií verejných a súkromných“. Druhú sekciu prednášok otvoril svojím príspevkom prof. Pallado z Politechnika Śląska Gliwice Poľsko: **Non-staircase multi-family houses**. Zaoberal sa historickými originálmi viacybytových nízkopodlažných domov, realizovaných formou mezonetov alebo viacerých jednopodlažných bytov postavených nad sebou do výšky. Na zvolených príkladoch ich charakterizoval malým rozsahom výstavby, kompaktnosťou tvaru budovy, funkčnou nezávislosťou bytov, spojením so záhradou. Nasledoval príspevok jeho kolegu arch. Tomasa Wagnera s názvom **Contemporary transformation of the former urban unit Zabrze – Gliwice, Bytom: from technology and industry to science and modern technologies**. Účastníkov konferencie zoznámil so súčasnou premenou bývalého mestského celku Zabrze – Gliwice, kde možno sledovať myšlienku transformácie od technológie a priemyslu k vede a moderným technológiám na budovách určených pre bývanie. Z dôvodu neprítomnosti doc. Poslušnej bol

Z pléna

do programu zaradený príspevok náhradného prednášajúceho – J. Krobota **Architektúra bývania a jej futuristické modely (Bývanie a stroj - uvažovanie problematického vzťahu)**. Poukázal, že problematika bývania veľmi úzko súvisí s filozofiou: ponúkol historický prehľad filozofických smerov v oblasti bývania. Ďalšia prednáška arch. Tóthovej **Stratégia a typológia v súčasnom navrhovaní mestského hotela** otvorila problematiku prechodného ubytovania. Neustále stúpajúca potreba hotelov zlepšiť svoj koncept a ponúknuť pohodlný pobyt pre svojich zákazníkov vedie k predefinovaniu predstavy o hoteloch so začlenením kritérií komfortu pre klientov. Slovanmi prednášajúcej „toto vedie k zmene proporčného vzťahu medzi ubytovacou časťou hotela a spoločne užívanými priestormi. Súčasťou takejto zmeny sú aj rôzne modely usporiadania priestorov a vnútorných väzieb hotelového objektu. Diverzita sa odráža aj v riešení jednotlivých izieb ako súčasťou špecifických návrhov“. Druhú sekciu uzavrela prednáška arch. Mikuškovej s názvom **Nové impulzy v architektúre sociálneho bývania**. Na aktuálnych príkladoch zo zahraničia ukázala, že aj architektúra „sociálneho charakteru“ môže prinášať progresívne veci plné prekvapení, benefitov a premyslených konceptov.

Výstava vo foyeri

odborníkom na Slovensku známe, dokonca boli v rôznych formách publikované, vždy sa objaví i otázka, ktoré nie sú detailne preskúmané, alebo ich interpretácia nie je jednoznačná, vyskytujú sa aj viaceré nejasnosti, ktoré doteraz neboli uspokojivo vysvetlené. Diskusné príspevky len potvrdili aktuálnosť konferencie. Na záver, po stručnom celkovom zhodnotení priebehu konferencie, doc. Bacová poďakovala prednášateľom a pozornému publiku. Skonštatovala, že cieľ konferencie bol naplnený. Prvý ročník konferencie bol fórom na stretnutia a vzájomnú výmenu názorov odborníkov z oblasti bývania. Postavil si za cieľ predstaviť nové vývojové trendy a smerovanie obytnej architektúry v stredo európskom regióne v období globalizácie a pretrvávajúcej hospodárskej krízy a predstaviť najnovšie vývojové trendy do budúcnosti v oblasti bývania. Diskusia o problematike bola zaujímavá a podnetná a vyzdvihla nutnosť spolupráce teórie a praxe. Významným prínosom konferencie bola aj prezentácia praktických skúseností architektov, takisto pedagógov architektonických škôl pri výskume potenciálov a realizácii širokého spektra obytných budov a hľadania východísk v záujme zabezpečenia udržateľnosti života, architektúry aj výstavby. Z viacerých kladných hodnotení prínosu konferencie uvádzam ohlas prof. Alexyho ako člena vedeckého výboru a zároveň hosťa na konferencii, ktorý vyjadril poďakovanie za skvelú atmosféru počas tejto dôležitej a dobre zorganizovanej konferencie, ale zároveň skonštatoval že bolo položených veľa otázok o dôležitých aktuálnych téz, ale nie na všetky bolo odpovedané. V ďalších krokoch bude nutné vo vedecko-výskumnej oblasti hľadať relevantné odpovede a námety pre profesionálne riešenie nastolených tém. Prof. Alexy vyslovil presvedčenie, že v tomto smere nejde o posledné podujatie a v záujme výskumu nastolených tém, rozšírenia a prehĺbenia poznatkov v skúmanej problematike bývania je potrebné v týchto aktivitách pokračovať. Sprievodným programom konferencie bola výstava **re:LIVE - Fenomén bývania v premenách času** a výstava poľských študentov architektúry z Politechnika Śląska Gliwice (kurátor výstavy arch. J. Wojewódka), kde nám partnerská škola ukázala všetky úrovne architektonického navrhovania študentov – od prvého ročníka až po záverečné práce. Výstava re:LIVE zase ponúkla prehľad aktuálnej architektúry realizovaných obytných budov na Slovensku, ktoré vznikli formou revitalizácie, obnovy alebo konverzie. Výstava bola inštalovaná vo foyeri FA od 26.11.2012 do 7.12.2012. Kurátorom výstavy

Z pléna

bola Ing. arch. Zuzana Tóthová, PhD. z Ústavu architektúry obytných budov. Všetky zaujímavé a podnetné príspevky prednesené na konferencii budú zoradené do osobitného zborníka, ktorého vydanie pripravuje Ústav architektúry obytných budov na jar budúceho roka (marec 2013). Zborník bude obohatený aj o ďalšie príspevky, ktoré nemohli byť do programu konferencie zaradené z časových dôvodov. Usporiadatelia konferencie veria, že zborník sa stane vhodnou pomocou pre vedu i prax a príspevky v ňom zaradené oslovia širokú odbornú verejnosť z oblasti stavebníctva a architektúry, najmä architektov, projektantov, developerov, investorov, manažérov firiem pôsobiacich na stavebnom trhu, vedeckých a výskumných pracovníkov, pedagógov vysokých a stredných škôl, študentov a širokú verejnosť.

– Ing. arch. Dagmar Mikušková, PhD. Ústav architektúry obytných budov, FA STU, foto: Matej Kováč –

doc. Andrea Bacová

Konferenciu otvorila prodekanica doc. Dr. Ing. arch. Henrieta Moravčíková

Z pléna

Ing. arch. Michal Ganobjak s prezentáciou na tému: *New life of former mining settlement, Spania Dolina – Piesky*

FA NA KONGRESE TICCIH 2012 NA TAIWANE

Ázijský priemyselný a ekonomický tiger privítal začiatkom novembra svetových odborníkov a výskumníkov na ochranu a obnovu priemyselného dedičstva na svetovom kongrese TICCIH na Taiwane. Tento v poradí už 15-ty kongres sa koná iba raz za tri roky, vždy v inej usporiadateľskej krajine, ktorá je členom rady TICCIH. Kongres sa okrem oficiálnych záležitostí, ako je voľba členov predsedníctva, tradične zmeriava na jednu aktuálnu tému. Tento raz sa zameril na vývojové trendy a problémy post-kolonializmu, ktoré sú aktuálne nielen v bývalých kolóniách, ale i v bývalých kolonizujúcich krajinách. Priemyselná éra významne prispela k rozvoju civilizácie na Zemi – zintenzívnili sa vývoj a prenos inovácií, došlo k zlepšeniu životných podmienok pracujúcich, rozšíril sa prístup k vzdelaniu. V rámci danej témy sa z rôznych uhlov pohľadu rozoberali otázky zachovania priemyselného dedičstva, a to tak v podmienkach prudko sa rozvíjajúcich ekonomík sveta z oblasti juhovýchodnej Ázie ako aj v podmienkach transformujúcej sa Európy či Ameriky. O páľčivých otázkach diskutovali vedúci predstavitelia TICCIH zo všetkých kontinentov sveta, ale aj odborníci z nečlenských krajín, ktoré si uvedomujú význam priemyselného dedičstva pre ich súčasnosť a budúcnosť. Vo všetkých prezentáciách, hoci zastupovali krajiny rôznych kultúr, sa ukázali aktuálne problémy a nové výzvy, ktoré majú nezriedka spoločného menovateľa. Práve z toho dôvodu bol kongres, pracovne fungujúci vo viacerých špecializovaných tematických okruhoch, obohacujúci a zároveň inšpiratívny pre všetkých účastníkov vrátane Slovenska, ktoré na ňom malo svoje aktívne zastúpenie.

ŠTUDENTI FA STU NA KONGRESE TICCIH
Poslanie TICCIH je poznávanie, uchovanie a šírenie poznania o priemyselnom dedičstve. Aj Slovensko malo na kongrese svojich reprezentantov v osobách výskumníkov z fakulty architektúry. Kolektív z FA (doc. Ing. Eva Krátová, PhD. a dok-

torandi Ing. arch. Katarína Šimončíťová, Ing. arch. Petra Ambrušová, Ing. arch. Tomáš Hanáček, Ing. arch. Vladimír Hain a Ing. arch. Michal Ganobjak), ktorý sa dlhodobejšie venuje štúdiu priemyselného dedičstva a jeho zachovania na Slovensku sa do rušného kongresového života aktívne zapojil svojimi prezentáciami, abstraktami, posterami, „fullpaper-mi“ ako i podpísaním novej deklarácie.

TAIPEISKÁ DEKLARÁCIA PRE ÁZIJSKÉ PRIEMYSELNÉ DEDIČSTVO
Okrem vedecko-prezentačnej časti mal tento kongres značný prínos aj z hľadiska iniciácie a podpory aktivít na nové aktívne využitie miestneho priemyselného dedičstva v regióne. „Valné zhromaždenie TICCIH konajúce sa v Taipei od 5-8. 11. 2012 ako vôbec prvé TICCIH zhromaždenie v Ázii, touto udalosťou vyjadruje obavy TICCIH o ázijské priemyselné dedičstvo, ktoré je teraz pod rastúcou hrozbou. Po zasadnutí účastníci dospeli k vzájomnej dohode, že prijatie vyhlásenia na podporu zachovania a udržiavania ázijského priemyselného dedičstva je náležité a nevyhnutné.“² uvádza deklarácia. „Uznávame, že rýchle zmeny v rozširovaní miest, využívaní ornej pôdy, populačnom raste, novej priemyselnej štruktúre, technologických inováciách a spôsobe výroby vedú k nekontrolovateľnej demológii priemyselného dedičstva v mestských a prímestských oblastiach. Preto musí byť prvoradou úlohou vyvinúť vhodné ochranné stratégie na medzinárodnej, národnej a miestnej úrovni.“³ „Okrem toho k dosiahnutiu industrializácie bola vždy využitá pomoc miestnych pracovitých ľudí. Priemyselné dedičstvo je teda úzko spojené s životom, históriou, spomienkami, príbehmi miestnych ľudí, ako aj sociálnymi zmenami.“⁴ „Uznávajúc tak, že priemyselné dedičstvo silne súvisí s ľuďmi, budúce adaptívne opätovné použitie by malo byť s nimi konzultované. Úsilím by malo byť, zapojenie miestnych ľudí do manažérskeho tímu. Ich účasť a angažovanosť by mala byť podporovaná pri konzervácii každého priemyselného objektu a areálu.“⁵ To je len zopár myšlienok z celkového odkazu deklarácie, ktorá rozvíja Chartu industriálneho dedičstva TICCIH z Nižného Tagilu⁶. Charta môže byť svojou aktuálnosťou inšpiráciou aj pre Slovensko a perspektívny jeho priemyselného dedičstva. Slovensko síce nepatrí medzi koloniálne krajiny, no v dôsledku zmeny politického a hospodárskeho systému aj u nás pôsobia procesy podobné tým, ktoré riešia v postkoloniálnych krajinách.

INŠPIRÁCIE
Prezentované príspevky na kongrese TICCIH 2012 poukázali na potrebu riešenia problematiky priemyselného dedičstva v širších súvislostiach. Signifikantné pre krajinu tohto regiónu sú cieľavedomosť a systémové zameranie na úlohy, ktoré si stanovujú ako prioritné. Ako sa ukázalo – priemyselné dedičstvo k nim patrí. Taiwanská vláda podporuje viaceré projekty revitalizácie opustených výrobných areálov, a to tak v mestách, ako aj na vidieku. Výskum v danej oblasti smeruje od ochrany architektonického detailu jednotlivých stavieb k spoločenskému využívaniu bývalých priemyselných areálov a ich väzbám na existujúcu štruktúru mesta. Odkrývanie daných súvislostí medzi mestom a stopami priemyselného dedičstva nás vedie k otázke, ako používať nadobudnuté vedomosti?

SYSTÉM MESTSKEJ REGENERÁCIE URS' TAIPEI
Jedným z príkladov integrácie priemyselného dedičstva do organizmu mesta je systém mestskej regenerácie URS (Urban Regeneration Station) Taipei. Systém URS je spracovaný pre celé územie mesta s jasnou zónáciou a víziou samosprávy. Služí ako katalyzátor, podnecujúci zmeny v pevnom rámci rozvoja mesta. Stratégia zahŕňa „redevelopment“ nielen priemyselných stavieb a areálov, ale experimentuje aj s novými formami s cieľom dosiahnuť primeranú diverzitu prostredia. Jednotlivé URS stanice prinášajú nové možnosti využitia verejného priestoru, reprezentujúce znaky tzv. „mäkkého“ soft urbanizmu. Pozoruhodné je, že v krátkom čase po prijatí stratégie regenerácie fungujú v meste viaceré areály bývalého priemyselného dedičstva, ktoré sú zamerané na kultúrno-spoločenské aktivity (Haushan 1914 Creative Park v areáli bývalého liehovar Saké HouJou Wine Company, Songsshan Cultural and Education park v areáli bývalej tabakovej továrne, Coal mine museum New Taipei

Ing. arch. Katarína Šimončíťová predstúpila s témou: *Development of Energetic Buildings in Slovakia*

city, Taipei Railway workshop heritage – čiastočne fungujúce železničné dielne z čias Japonskej kolonizácie).

VEĽA SME SA NAUČILI AJ VEĽA PRINIIESLI
Aj tento kongres potvrdil, že problematika ochrany priemyselného dedičstva je globálna a komplexná. Ukázalo sa tiež, že našimi skúsenosťami a pozorovaniami sa k nej môžeme plnohodnotne vyjadrovať. Ako „reprezentanti“ Slovenska sme vystúpili v štyroch sekciách konferencie: **Teória a metodológia** (Doc. Ing. Eva Krátová, PhD. s prácou na tému *The Copper Forge-house in Banská Bystrica – the Urbanity and Architectonic Document of the Evolvement of Historical Industrial Area*), **Plánovanie a dizajn** (Ing. arch. Michal Ganobjak s prácou na tému: *New life of former mining settlement, Spania Dolina – Piesky*; Ing. arch. Tomáš Hanáček s prácou na tému: *Water Park Nitra- Valorization of Industrial Space in Contact with the River*), **Interpretácia a aplikácia** (Ing. arch. Vladimír Hain pri prednáške na tému: *Education by Industrial Heritage – Old Power Plant of Piešťany „Elektrárňa Piešťany“*; Ing. arch. Katarína Šimončíťová predstúpila s témou: *Development of Energetic Buildings in Slovakia*) a **Sociálny a ekonomický dopad** (Ing. arch. Petra Ambrušová s prácou na

tému: *Historic Town of Banská Štiavnica and the Technical Monuments in its Vicinity*). Aktívnymi prezentáciami, príspevkami aj posterami sme sa zapojili do diskusie – prispeli sme k šíreniu poznania o skúsenostiach z nášho prostredia, ktoré môžu poslúžiť aj iným. Jeden z výsledkov našej účasti na konferencii bol, že teoretické prístupy prednesené výskumníkmi z Fakulty architektúry Slovenskej technickej univerzity boli akceptované, vyvolali záujem a boli uznané odborných kruhoch predstaviteľmi TICCIH. Početnosť slovenskej výpravy, jej aktivita a kvalita príspevkov vzbudili záujem o súčasný stav ochrany priemyselného dedičstva na Slovensku a vyslúžili si uznanie v medzinárodných odborných kruhoch.

KONTAKTY A BUDÚCA SPOLUPRÁCA
Pre pestré zastúpenie krajín na kongrese TICCIH bola téma postkolonializmu rozdielne uchopená. Iná geografická poloha, politický systém a iná vlna ochrany priemyselného dedičstva priniesli rôzne uhly pohľadu, aktuálne postrehy a otvorili pole diskusií. Každá krajina sveta sa nachádza v inej polohe industrializácie resp. deindustrializácie, v inej polohe uvedomenia si hodnôt vlastnej histórie, a preto je možné v rovnakom čase posúvanie aktuálnych poznatkov. V rozvíjajúcich debatách o skúsenostiach zo zachrany priemyselného dedičstva, z tej ktorej krajiny vzišli nové možnosti kooperácie, zdieľania poznatkov a medzinárodnej spolupráce.

– Ing. arch. Michal Ganobjak –

zdroj:
TICCIH congress 2012, Proceedings of the XVth International Congress of the International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage: zborník príspevkov, Publisher: Chung Yuan Christian University, october 2012, ISBN: 978-986-7383-92-1, 179 strán.

Slovenská delegácia z Fakulty architektúry, ktorá sa aktívne zapojila na kongrese TICCIH na Taiwane, medzi doktorandmi v strede doc. Eva Krátová

- 1 <http://www.tdd.com.tw/ticcih/congress-1.html>
- 6 http://kotp.railnet.sk/?page_id=452 preklad charty industriálneho dedičstva / The Nižny Tagil Charter for the Industrial Heritage/.
- 7 (Urban Regeneration Station), <http://www.urstaipai.net/en/about-urs/>, www.uro.taipai.gov.tw
- 2-5 Taipei Declaration for Asian Industrial Heritage (revised-draft November 8, 2012) - Preamble, TICCIH general assembly in Taipei, November 5th to 8th, 2012

Pohostinní Taiwanskí študenti zabezpečili plynulú organizáciu celého kongresu

Ing. arch. Petra Ambrušová prezentovala prácu s témou: *Historic Town of Banská Štiavnica and the Technical Monuments in its Vicinity*

Ing. arch. Vladimír Hain pri prednáške na tému: *Education by Industrial Heritage – Old Power Plant of Piešťany „Elektrárňa Piešťany“*

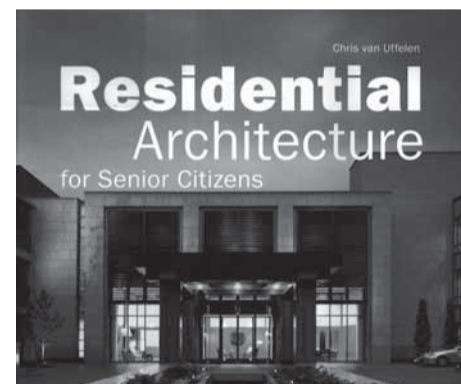
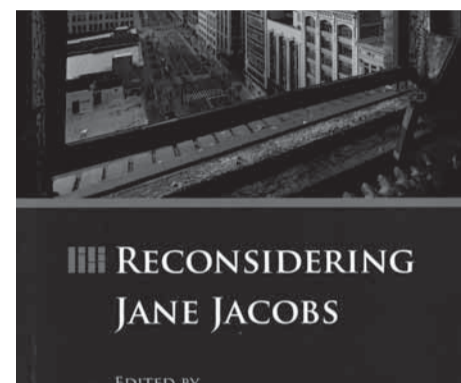
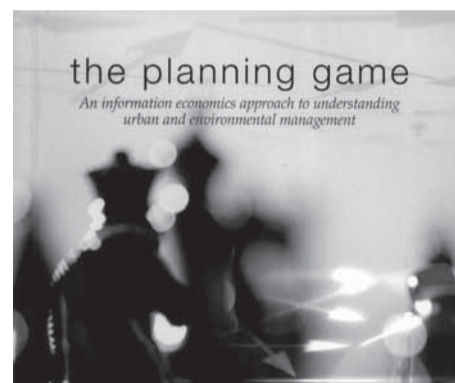
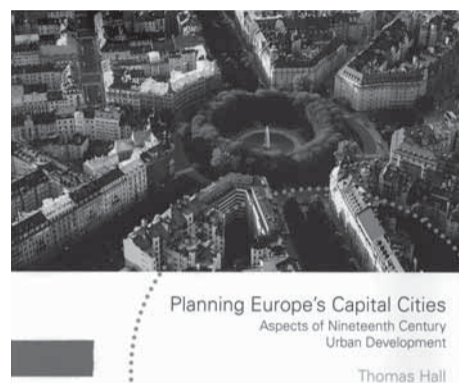
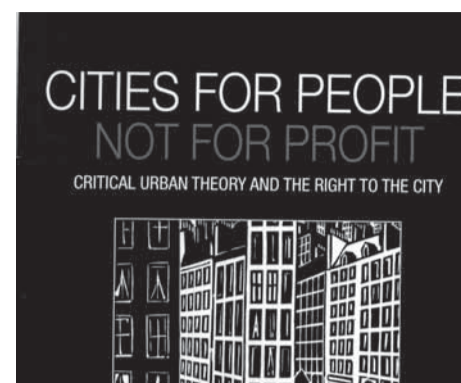
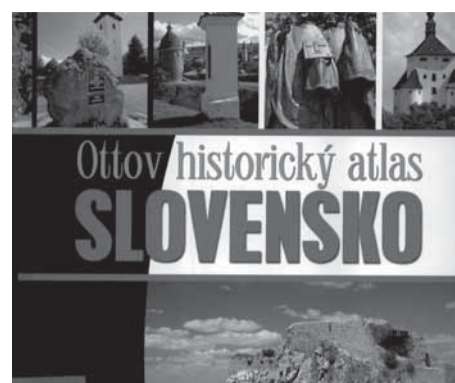
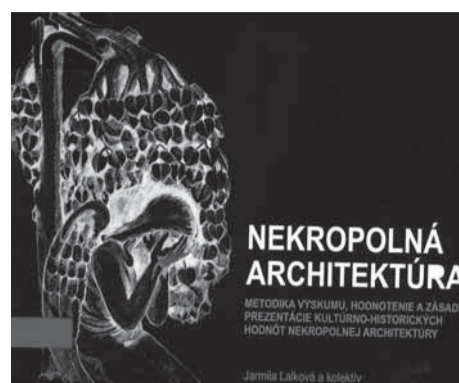
Spoločná fotografia pri príležitosti 15. Kongresu TICCIH

VÝZVA NA PUBLIKOVANIE

Vážené kolegyně a kolegovia,

dovoľujeme si Vás upozorniť, že vo februári 2013 bude zasadať Edičná rada. Edičné návrhy spolu s kompletnými rukopismi monografií, vysokoškolských učebníc a skript prijímame do 31. januára 2013. Dovoľujeme si Vás upozorniť na pravidlo, že k monografii je potrebné Edičnej rade FA STU dodať jeden recenzný posudok a k vysokoškolskej učebnici a skriptu vyjadrenie garanta študijného programu. Presné inštrukcie vrátane formuláru pre edičný návrh sú uverejnené na fakultnej stránke pod dňaním na fakulte v kolónke edičná činnosť. Tešíme sa na Vaše nové návrhy.

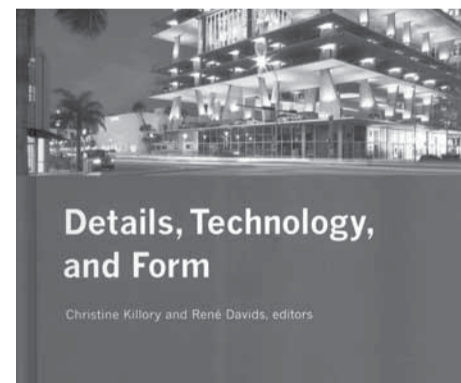
Ing. arch. Irena Dorotjaková

VÝBER Z NOVINIEK V KNIŽNICI FA STU:

- LALKOVÁ, J. A KOL.: Nekropolná architektúra. Metodika výskumu, hodnotenie a zásady prezentácie kultúrno-historických hodnôt nekropolnej architektúry. Bratislava: Slovenská technická univerzita, 2012
 Ottov historický atlas: Slovensko. Praha: Ottovo nakladateľství, 2009
 Cities for People, not for Profit. Critical Urban Theory and the Right to the City. London: Routledge, 2012
- HALL, T.: Planning Europe's Capital Cities. London: Routledge, 2010
- LORD, A.: The Planning Game. An Information Economics Approach to Understanding Urban and Environmental Management. New York: Routledge, 2012
 Reconsidering Jane Jacobs. Chicago: Planners Press, 2011
 Playground Design. Berlin: Braun, 2012
 Residential Architecture for Senior Citizens. Berlin: Braun, 2012
- JODIDIO, PH.: Architecture Now! Eat Shop Drink. Cologne: Taschen, 2012
 Details, Technology and Form. New York: Princeton Architectural Press, 2012

-odlo-

INFORMAČNÉ LISTY FA STU BRATISLAVA

ročník 20, 2012/2013, #4 december
Prvý raz vyšlo ako Informačný bulletin v marci 1992.

VYDÁVA: FA STU, Námestie slobody č. 19, 812 45 Bratislava
 ŠÉFREDAKTORKA: Ing. arch. Irena Dorotjaková
 KONTAKT: 0918 665 026, 02 / 57276178
 E-MAIL: dorotjakova@fa.stuba.sk
 DIZAJN/LAYOUT: Lenka Hámošová
 FOTOGRAFIE: Milada Kováčsová, Mgr. art. Matej Kováč,
 Ing. arch. Irena Dorotjaková, archív FA STU
 ISSN 1337-2475
 REGISTRÁCIA MK: EV 2962/09

Za obsah dodaného príspevku zodpovedá autor.

SLOVENSKÁ TECHNICKÁ
UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA ARCHITEKTÚRY